

РОЛЬ НЕУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В АВТОНОМНІЙ РЕСПУБЛІЦІ КРИМ НАПЕРЕДОДНІ ТА В ПЕРІОД РОСІЙСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ

У статті проаналізовано інституційну слабкість неурядового сектору в Автономній Республіці Крим. Надано рекомендації для розвитку громадянського суспільства в Криму в умовах російської окупації.

Ключові слова: Автономна Республіка Крим, громадянське суспільство, політична стабільність.

В статье проанализирована институциональная слабость неправительственного сектора в Автономной Республике Крым. Даны рекомендации для развития гражданского общества в Крыму в условиях российской оккупации.

Ключевые слова: Автономная Республика Крым, гражданское общество, политическая стабильность.

The article analyzes the institutional weakness of the non-governmental sector in the Autonomous Republic of Crimea. The recommendations of civil society in the Crimea under Russian occupation are given.

Keywords: Autonomous Republic of Crimea, civil society, political stability.

У контексті суспільно-політичних та економічних потрясінь, пов'язаних з проведенням 16 березня 2014 р. в Автономній Республіці Крим нелегітимного референдуму щодо статусу автономної республіки та її подальшого перебування у складі України, вирішення кримської кризи в українській політиці набуло першочергового значення. Сьогодні статус Криму асоціюється з кризою, конфліктом, ризиком, російською агресією, «окупованою територією» [1]. За великим рахунком як у вітчизняних експертів, так і в міжнародній спільноті не викликає сумніву, що криза в Криму спричинена за активної участі Росії. Але, мабуть, не варто залишати поза увагою недопрацювання з боку органів державної влади та інституцій громадянського суспільства, які не зуміли ані забезпечити сталий розвиток Автономної Республіки Крим, ані гарантувати політичну стабільність на півострові.

За даними головного управління юстиції Міністерства юстиції України, в Автономній Республіці Крим, станом на 1 січня 2013 р., було легалізовано 11176 об'єднань громадян, з яких 2041 громадська організація, 426 благодійних організацій, 8709 осередків політичних партій [2]. Ці показники відповідають середньостатистичній представленості об'єднань громадян в інших регіонах України. Наприклад, станом на 1 січня 2012 р. в Одеській області було легалізовано 15933 об'єднання громадян [3, С. 6].

Незважаючи на досить значну кількість інститутів громадянського суспільства на території Автономної Республіки Крим, у даній сфері існує ряд проблемних аспектів. Згідно з даними Всеукраїнського соціологічного дослідження, проведеного Центром Разумкова у вересні-жовтні 2013 р., у

південних регіонах України (Одеській, Миколаївській, Херсонській областях і АР Крим), громадським організаціям повністю довіряють і скоріше довіряють – 46,6 % респондентів, повністю не довіряють і скоріше не довіряють – 39,1 %. 14,3 % опитаних не змогли визначитися з відповіддю. 51,5 % опитаних вважають, що в громадських організаціях поширена корупція, 28,3 % схильні думати, що корупції немає. 20,2 % не змогли визначитися з відповіддю [4].

Основними причинами високого рівня недовіри до громадських організацій є низький рівень усвідомлення громадянами демократичних механізмів самоорганізації та участі в процесі вирішення місцевих проблем; недосконалість місцевих механізмів сприяння розвитку громадянського суспільства; ізольованість, недостатня координованість та інституційна слабкість інститутів громадянського суспільства; відсутність конструктивного діалогу між владою та громадянською.

Метою статті є визначення ролі інститутів громадянського суспільства в забезпеченні політичної стабільності в Автономній Республіці Крим

Загалом позиція громадян щодо участі в діяльності інститутів громадянського суспільства і членства в них залишається пасивною. Доводиться констатувати, що жителі Криму поки що мають недостатні знання щодо громадянського суспільства, його ролі та місця в демократичній державі, форм і механізмів взаємодії з ним і самостійно ще не готові (в силу різних причин) сприйняти філософію громадянського суспільства та належним чином співпрацювати або ж плідно взаємодіяти з місцевими громадськими організаціями. Про це свідчать результати фокус-груп та консультативних зустрічей, проведених Центром Разумкова наприкінці 2011 р. [5, С. 31].

Громадські організації не завжди долучалися до обговорення проектів цільових регіональних та місцевих програм соціально-економічного розвитку, ще рідше – до розробки такого роду документів. Лише в лютому 2011 р. Розпорядженням Ради міністрів АР Крим було створено Громадську раду при Уряді АР Крим, яка фактично здійснювала інформаційний супровід перебігу виконання Стратегії розвитку Криму шляхом проведення публічних заходів, презентації інвестиційних проектів тощо.

26 грудня 2012 р. Верховна Рада АР Крим затвердила регіональну Програму та заходи сприяння розвитку громадянського суспільства на 2013-2015 рр., передбачивши виділення на її реалізацію коштів з бюджету, 13 серпня 2013 р. кримський уряд ухвалив постанову «Про заходи сприяння розвитку громадянського суспільства в АР Крим». На виконання цих програм Кримський центр перепідготовки та підвищення кваліфікації розробив Навчальну програму підвищення кваліфікації державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування та активу інститутів громадянського суспільства для проведення занять у форматі тематичного короткострокового семінару «Стан і перспективи розвитку громадянського суспільства в АР Крим» [6].

Протягом вересня-листопада 2013 р. співробітниками Кримського центру перепідготовки та підвищення кваліфікації за підтримки керівників місцевих органів влади було проведено 28 виїзних тематичних короткострокових семінарів, у яких взяли участь як державні службовці, посадовці органів

місцевого самоврядування, так і представники громадськості. Дана ініціатива викликала позитивні відгуки учасників, але, як бачимо, вона носила запізнілий і недостатній характер. Все це призвело до того, що потенціал громадських організацій використовувався не повною мірою.

Недоліком у роботі органів державної влади було те, що вони розглядали інститути громадянського суспільства здебільшого як інструмент здійснення комунікацій з громадськістю, частково – як засіб формування громадянської культури, виключаючи такі перспективні механізми, як підтримка громадських ініціатив, проектів, залучення інститутів громадянського суспільства до надання соціальних послуг населенню, інші практичні форми взаємодії, спрямовані на розвиток потенціалу громадських об'єднань.

Серйозну заклопотаність самих неурядових організацій викликає обмеженість фінансових ресурсів у громадянському секторі. Це пов'язано з тим, що більшість організацій залежні від держави чи від грошової підтримки міжнародних фондів. 2010 р. в Криму було офіційно відкрито Представництво Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй. Основним завданням Представництва ПРООН у Криму було визначено забезпечення ефективного спільного планування за участю республіканських і місцевих партнерів, а також забезпечення якості реалізації проектів ПРООН у регіоні завдяки ефективній координації та контролю. До того ж, Представництво ПРООН надавало допомогу уряду Криму в питаннях координації міжнародних проектів розвитку на півострові. Представництво забезпечувало децентралізовану програмну та адміністративну присутність ПРООН-України на півострові.

У серпні 2010 р. Європейський Союз і ПРООН узялися до реалізації дворічного проекту з зміцнення потенціалу Агентства регіонального розвитку, заснованого Радою міністрів Криму. Проект було спрямовано на становлення інституційно зрілого, фінансово життєздатного Агентства, здатного ефективно працювати з партнерами, робити внесок у сталий розвиток кримського півострова. Станом на 01.03.2014 р. за підтримки ПРООН у Криму розроблено 73 проекти розвитку із загальним бюджетом біля 60 млн. грн [7].

Орієнтація здебільшого лише на фінансування від міжнародних фондів і відсутність власних стабільних джерел фінансування становили серйозну перешкоду для сталого розвитку громадянського суспільства. Відтак, зміцнення неурядового сектору залежить від майбутніх інвестицій у функціонування громадських інституцій.

Серйозною перешкодою у розвитку громадянського суспільства є суспільна апатія і слабкість кадрового потенціалу. Більшість громадських організацій не мали постійних волонтерів, а їх діяльність носила ситуативний характер. Через фінансову нестабільність загальною є тенденція втрати НУО своїх найбільш кваліфікованих активістів, які ідуть працювати у більш прибутковій та стабільній сфері. Нестача кваліфікованих експертів, методології та ресурсів зазвичай не дозволяють зацікавленим організаціям громадянського суспільства здійснювати моніторинг ефективності влади.

До слабких сторін розвитку громадянського суспільства у Криму можна віднести недостатній зв'язок і низький рівень співпраці між неурядовими

організаціями. Громадські організації, навіть ті, які займаються спільною проблематикою, часто виступали як «зацікавлені сторони» і між ними, як правило, рідко існувало постійне співробітництво. Розгалужені мережі та коаліції неурядових організацій на національному рівні – дуже рідкісне явище.

Кримський дослідник, кандидат юридичних наук Р. Савонюк усі неурядові організації, зареєстровані в Автономній Республіці Крим, умовно поділяє на три групи [8]. Перша – організації, що співпрацюють чи взаємодіють з органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування – взагалі чи за певними напрямками, беруть участь у реалізації місцевої чи регіональної політики та намагаються отримати деякі преференції або ж фінансову (безпосередньо чи опосередковано) допомогу для вирішення соціальних завдань або окремих проблем громади, своєї організації а інколи – й своїх особистих. Друга група – організації, що за деякими винятками не вбачають потреби та доцільності співпрацювати з органами влади, окрім необхідності легалізації своєї діяльності, мають певну мету та спеціалізацію діяльності або ж реалізують конкретну програму, вирішуючи, як правило, вузько специфічні завдання, не виключено, за підтримки грантів чи іншої допомоги міжнародних організацій. Третя група – організації, які використовують назву та статус громадської для досягнення іншої, ніж задекларована в Статуті, мети та нерідко є спеціальними проектами з обслуговування інтересів політичних партій і рухів, а сама діяльність деяких з них буває протиправною або ж межує з правопорушеннями. Не природно, коли з десятків зареєстрованих в автономії громадських організацій є «покерними» або коли одна й та сама фізична особа виступає засновником чи співзасновником десятків громадських організацій.

Проблема громадянського руху в Криму полягає ще й у тому, що значна кількість керівників і громадських активістів намагаються займатися або ж займаються справами чи обирають напрямки, що безпосередньо або опосередковано пов'язані з політикою, політологією, менше – соціальною сферою та соціальними процесами, ще менше – економікою та соціологією і майже не приділяють уваги праву, його ролі в суспільних відносинах як консолідуючій основі взаємодії влади та громадськості.

Варто зазначити, що політизація громадянського сектору в Криму відбулася за активної підтримки Росії. Найбільш активними та популярними у Криму стали щедро фінансовані Росією політизовані проросійські неурядові організації. Причому, кошти надавалися переважно на помітні медіа-заходи (святкування Дня Росії, щорічний фестиваль «Великое русское слово», протестні акції, підтримка проросійських сил на місцевих виборах). Водночас, саме вони найменшою мірою переймалися тим, щоб влада була підзвітною, некорумпованою, відкритою, щоб її послуги населенню були якісні тощо.

Переходячи до надання рекомендацій, зазначимо, що позитивна практика співпраці громадськості з органами державної влади не набула системного характеру, при цьому рівень довіри між сторонами діалогу в системі «влада-суспільство» залишався низьким. Стосовно перспектив розвитку громадянського суспільства в Криму очевидно, що: по-перше, громадянське суспільство потрібно формувати та виховувати, по-друге, – населення, тобто,

суспільство має дорости, дозріти до потрібного рівня. Відповідно виникають запитання: «Хто має виховувати та хто має формувати?», «Коли сучасне суспільство дозріє до належного рівня?». Виховувати та формувати, а точніше, сприяти формуванню мають як держава, так і самі громадські активісти.

Попри всі наші негаразди та фактичну анексію Криму Росією, Україні не слід кидати неурядовий сектор Криму напризволяще. Необхідно залучити громадський сектор Криму до вироблення дорожньої карти подальшого розвитку півострова та України в цілому. Порівнюючи ситуацію в Криму з іншими невизнаними (або частково визнаними) республіками, впадає в око висока ймовірність перетворення півострова на чергову «сіру зону» з характерними для подібних феноменів процвітанням члелегального бізнесу, високим рівнем злочинності, іншими гострими проблемами. Це ми бачимо на прикладі Косова та Придністров'я. Відтак, для України загалом і для Кримської автономії зокрема пріоритетним є переорієнтування на підтримку та розвиток НУО, які б здійснювали моніторинг діяльності владних структур, протидії злочинності, надання гуманітарної допомоги тощо.

Необачно говорити про суцільну підтримку серед населення приєднання Криму до Російської Федерації. Стосовно орієнтації на Росію виділяються, перш за все, Севастополь і окремі райони Південного берегу Криму. В інших районах настрої помірковані. При цьому слід враховувати настрої в кримсько-татарському середовищі. Відмінності в настроях можуть призвести до нагнітання ситуації на самому півострові. Відтак актуальною є підтримка організацій, які виступатимуть за мирне врегулювання політичної кризи.

Громадська робота з подолання наслідків сепаратизму в АРК може здійснюватись у кількох напрямках: вплив НУО на носіїв сепаратизму через інформаційні механізми; створення маркерів, що робить сепаратизм непривабливим і позбавляє його соціальної бази тощо.

Будь-яка раціональна та суспільно корисна ініціатива, старання та позитивна робота громадських організацій, зареєстрованих в Автономній Республіці Крим, як і окремих громадських активістів, у сфері захисту державних, суспільних інтересів або ж законних прав та інтересів окремих громад чи навіть окремої людини, заслуговують на повагу та мають заохочуватися і отримувати відповідну і не тільки моральну підтримку з боку органів державної влади України.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Постанова Верховної Ради України «Про прийняття за основу проекту Закону України про забезпечення прав і свобод громадян на тимчасово окупованій території України» від 20.03.2014 р. [Електронний ресурс] – Доступ до джерела: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1141-vii>. 2. Перечень общественных формирований. Главное управление юстиции Министерства юстиции Украины в Автономной Республике Крым. [Електронний ресурс] – Доступ до джерела: <http://minjust.crimea.ua/m-reestr/?organization=>. 3. Громадські організації Одеської області у 2011 р. Статистичний бюлетень. О., – 2012. – 59 с. 4. Умови, шляхи і засоби запобігання корупції в діяльності неурядових організацій України. Матеріали підготовлені Центром Разумкова в рамках проекту «Розробка антикорупційної політики для неурядових організацій», що здійснюється

за підтримки Шведського агентства з міжнародного співробітництва та розвитку (SIDA) [Електронний ресурс] – Доступ до джерела: http://www.razumkov.org.ua/files/category_journal/Corrupt_2013_nn2_embd.pdf. 5. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування АР Крим: їх можливості та обмеження у виконанні стратегії розвитку АРК / Аналітична доповідь Центру Разумкова // Національна безпека і оборона. – 2011. - №10-11. – С. 23-32. 6. Семінар «Стан і перспективи розвитку громадянського суспільства в АР Крим». Кримський центр перепідготовки і підвищення кваліфікації [Електронний ресурс] – Доступ до джерела: <http://crpk.crimea.ua/?p=6856>. 7. Проект «піддержка регіонального розвитку Крима» [Електронний ресурс] – Доступ до джерела: <http://www.srdc.crimea.ua/about/>. 8. Громадянське суспільство: кримські обриси 2013 року [Електронний ресурс] – Доступ до джерела: <http://svitylysia.crimea.ua/?section=article&artID=12812>.

УДК 94 (479.22):327

Циватий В.Г.

ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ В ГРУЗІЇ В КОНТЕКСТІ ПОСТРАДЯНСЬКИХ ІНСТИТУЦІЙНО-ПОЛІТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ (2004-2014 рр.)

У статті проаналізовано історичний досвід, політичні процеси та особливості демократичних транзитів в Грузії, які розпочалися у 2004 р.. Показано стан, модель, особливості, тенденції розвитку демократизаційних процесів та інституцій у Грузії, їхнє місце серед аналогічних переходів у країнах пострадянського простору. Особливу увагу приділено інституціональному розвитку, здобуткам, проблемам і перспективам сучасної дипломатичної служби Грузії.

Ключові слова: зовнішня політика, дипломатія, інституціоналізація, дипломатична служба, модель дипломатії, Грузія, Україна.

В статье проанализирован исторический опыт, политические процессы и особенности демократических транзитов в Грузии, начавшихся в 2004 году. Показаны состояние, модель, особенности, тенденции развития демократических процессов и институций в Грузии, их место среди аналогичных переходов в странах постсоветского пространства. Особое внимание уделено институциональному развитию, достижениям, проблемам и перспективам современной дипломатической службы Грузии.

Ключевые слова: внешняя политика, дипломатия, институционализация, дипломатическая служба, модель дипломатии, Грузия, Украина.

The historical experience, political processes and democratic features of transit in Georgia which began in 2004 are analyzed in the article. In the context of the above, the author investigates the state, model, features and trends of the democratization processes and institutions in Georgia, their place among similar transitions in the former Soviet Union. Particular attention is paid to institutional development, achievements, problems and prospects of modern diplomatic service in Georgia.

Keywords: foreign policy, diplomacy, institutionalization, diplomatic service, a model of diplomacy, Georgia, Ukraine

Питання розвитку й становлення держав пострадянського простору у ХХІ ст. є актуальним, потребує вивчення та узагальнення набутого ними досвіду. Інституційно-політична еволюція пострадянських держав є однією з важливих тем сучасних історичних та політологічних досліджень. Зростаюче розмаїття